

Aðdragandi að stofnun Lækningaminjasjóðs Jóns Steffensen

Frá Bjarna Pálssyni til Nesstofu

Friðrik fimmti, Danakonungur, skipaði Bjarna Pálsson (1719-1779) landlækni árið 1760. Í tengslum við skipan hans var Nesstofa byggð árin 1759-1762. Hér hefst opinber heilbrigðisþjónusta á Íslandi.

Bjarni sinnti læknisstörfum og kennslu læknanema. Orðspor hans byggist líka á vísindasamstarfi hans og Eggerts Ólafssonar við gerð *Ferðabókar* þeirra sem fyrst kom út 1772. Upphaf samstarfs Íslendinga og Dana í raunvísindarannsóknum.

Starfsemi landlæknis í Nesi flutti til Reykjavíkur uppúr 1830. Læknaskóli var formlega stofnaður 1876 og tengdist Háskóla Íslands við stofnun hans árið 1911.

Á tímabilinu frá aldamótunum 1900 fram til okkar daga verða mjög stórstígar framfarir í læknisfræði. Jón Steffensen prófessor (1905-1991) lifði þessar breytingar. Hann skildi vel gildi þess að varðveita þekkingu á lækningum fyrri alda. Áhugi hans á lækningaminjasafni var vakinn. Hann sinnti uppbyggingunni af miklum stórhug meðfram læknakennslu og rannsóknum. Í huga Jóns kom aldrei annað til greina en að Nesstofa yrði sá ás sem safnið snerist um. Safnmunir voru að mestu leyti geymdir í gömlum útihúsum í túninu suður af og í Nesstofu.

Nesstofa hefur verið í vörslu Þjóðminjasafns frá 1979 en síðasti íbúi hússins lést 1997. Húsinu hefur nú verið komið í sem næst upprunalegt ástand eftir tillögum Þorsteins Gunnarssonar arkitekts. Þar var til skamms tíma lítið safn muna tengdra lækningum í umsjá Þjóðminjasafnsins.

Draumurinn um Lækningaminjasafn

Jón Steffensen arfleiddi Læknafélag Íslands að eignum sínum. Skilyrt var að andvirði eigna rynni til frágangs og innréttingar húsnæðis fyrir lækningaminjasafn.

Með gjafagjörningi frá 1990 afhenti Læknafélagið ríkissjóði eignir dánarbúsins sem skyldi ráðstafað í þágu Lækningaminjasafns í samræmi við erfðaskrána.

Undirbúningur að byggingu lækningaminjasafns hófst 1997 með aðkomu Læknafélags Íslands og Læknafélags Reykjavíkur, Seltjarnarnesbæjar og menntamálaráðuneytis.

Með samningi árið 2007 tók Seltjarnarnesbær að sér að reisa byggingu lækningaminjasafns á safnasvæði við Nesstofu. Rann allt fé frá gjafagjörningi Jóns til verkefnisins, auk framlaga frá læknafélögunum, menntamálaráðuneyti og Þjóðminjasafni. Byggingarframkvæmdir hófust, en stöðvuðust þegar byggingin var orðin rúmlega fokheld árið 2011. Seltjarnarnesbær sagði sig frá samningnum um uppbyggingu safnsins í árslok 2012.

Nokkru áður var keypt iðnaðarhús við Bygggarða 7 sem bráðabirgðalausn til að varðveita safnmuni Jóns, greitt með fé gjafagjörningsins.

Anna Þorbjörg Þorgrímsdóttir, forstöðukona safnsins, vann við flokkun þess til ársloka 2012.

Næstu ár var leitað lausna til að gera lækningaminjasafn að veruleika eins og kom fram á aðalfundi LÍ 2013:

„Stefnt er að því að koma á fót safni á sviði heilsumvísinda, lýðheilsu og lækningaminja með tvíþætta starfsemi: sem hefðbundið safn og sem tæknivædd upplýsingaveita um lýðheilsu og heilsumvísindi.“

Þetta kallaði á samvinnu við fleiri aðila eins og Háskóla Íslands, Þjóðminjasafn, Náttúruminjasafn og Listasafn Íslands. Auk þess mætti setja upp gagnvirkar sýningar á starfsemi mannslíkamans, erfðafræði sjúkdóma, lýðheilsu og jafnvel með viðtækara fræðasvið.

Horfið var frá því að húsið hýsti einungis safn lækningaminja. Sýningar á lækningaminjum og sögu yrðu fyrst og fremst á stafrænu formi en sýningar á eldri safnmunum mætti setja upp í Nesstofu.

Þak hússins er útsýnispallur, kjörstaður fyrir stjórnskoðun og upplifun norðurljósa að vetrarlagi. Urtagarðurinn er í nágrenninu en þar hefur verið ræktað upp safn lækningajurta.

Högni Óskarsson

geðlæknir

Þema safnsins yrði:

Maður – Náttúra – Menning

Ameríkumaður búsettur hér, áður einn af framkvæmdastjórum Disney, leiddi hugmyndavinnuna um tíma og kynningar fyrir fjármálaráðherra, menntamálaráðherra og forsvarsmenn ofangreindra safna. Tendraðist upp mikill áhugi meðal ráðamanna sem skilaði sér þó ekki til að tryggja fjárframlög.

Hann nýtti sér tengsl sín í Bandaríkjunum við stjórnendur safna til að fá hugmyndir og mögulega fjárstyrki. Meðal annarra var stofnandi Facebook, Mark Zuckerberg. Hann hreifst af hugmyndinni, sem skilaði sér í uppsetningu á stórrí videótkuvél inni á miðhálendinu, sem snerist einn hring í sólarhring og sendi út á Facebook í heilt ár.

Ágætis landkynning en engir peningar.

Nesstofa og baráttan um arfleifðina

Í október 2016 undirrituðu forsvarsmenn læknafélaganna, Seltjarnarnessbæjar og Listasafns Íslands viljayfirlýsingu um samstarf til að ljúka byggingu hússins á þeirri forsendu að ríkissjóður keypti fasteignina. Engu varð um þokað. Má um það kenna pólitískum sviptingum næstu árin, með tíðum stólaskiptum ráðherra. Með nýjum ráðherra fjaraði undan áhuga á lækningaminjasafni innan menntamálaráðuneytisins. Sem dæmi um það þá höfðum við beðið um fund með ráðherra árið 2018. Svárið var alltaf að ráðherra væri mjög upptekinn og við kæmumst fljótlega að. Við erum ennþá á biðlista!

Eflaust hefur sumum fundist hugmyndir okkar draumkenndar en ekki áttað sig á því að nútíma safn getur verið staðsett í tölvugerðu skýi.

Hugmyndir spruttu upp í stjórnsýslunni um að hús Lækningaminjasafns myndi henta Náttúruminjasafninu. Þrátt